

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه شهرسازی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی گرایش طراحی شهری

**راهنمای طراحی برای باز زنده سازی ناحیه تاریخی مرکز شهر با تأکید بر ابعاد
ریخت‌شناسانه بافت کهن (نمونه مورد مطالعه: ناحیه تاریخی مرکز شهر گرگان)**

استادان راهنما:
دکتر کامران ذکاوت
دکتر محمود قلعه نویی

استاد مشاور:
دکتر محمد سعید ایزدی

پژوهشگر:
سارا امینی لاری
شهریورماه ۱۳۹۰

اظهارنامه دانشجو:

موضوع پایان نامه : راهنمای طراحی برای باز زنده‌سازی ناحیه تاریخی مرکز شهر با تأکید بر ابعاد

ریخت‌شناسانه بافت کهن (نمونه مورد مطالعه: ناحیه تاریخی مرکز شهر گرگان)

استادان راهنما: دکتر کامران ذکاوت - دکتر محمود قلعه نویی

اینجانب سارا امینی لاری دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته شهرسازی گرایش طراحی شهری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان به شماره دانشجویی ۸۷۱۱۴۰۴۱۱۲ گواهی می‌نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می‌باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به‌علاوه گواهی می‌نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه هنر اصفهان را به‌طور کامل رعایت کرده‌ام.

امضاء دانشجو:

تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه هنر اصفهان محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه طراحی شهری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی گرایش طراحی شهری خانم
سارا امینی لاری با عنوان:
**راهنمای طراحی برای باز زنده سازی ناحیه تاریخی مرکز شهر با تأکید بر ابعاد
ریخت‌شناسانه بافت کهن (نمونه موردی: ناحیه تاریخی مرکز شهر گرگان)**

ارایه شده به مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای درجه‌ی کارشناسی ارشد که در تاریخ..... توسط هیأت داوران زیر بررسی و با نمره.....درجه..... به تصویب نهایی رسید

- ۱- استاد راهنمای اول پایان نامه آقای دکتر کامران ذکاوت با مرتبه علمی امضا
- ۲- استاد راهنمای دوم پایان نامه آقای دکتر محمود قلعه نوبی با مرتبه علمی امضا
- ۳- استاد مشاور اول پایان نامه آقای دکتر محمد سعید ایزدی با مرتبه علمی امضا
- ۴- استاد داور داخل گروه آقای دکتر محمد مسعود با مرتبه علمی امضا
- ۵- استاد داور خارج از گروه آقای دکتر نسیم جعفری با مرتبه علمی امضا

مهر و امضای مدیر گروه

سپاس خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت؛

واجب می دانم مراتب سپاس و قدردانی خود را از بزرگوارانی که مرا در انجام این پژوهش یاری نمودند، ابراز نمایم: تشکر و قدردانی ویژه از استادان راهنمای عزیز و بزرگوارم، جناب آقای دکتر کامران ذکاوت و جناب آقای دکتر محمود قلعه نویی که در تمام مراحل انجام این تحقیق مرا از توصیه های علمی، مشوقانه و گرانبه خویشتن بی نصیب نگذاشتند؛

از استاد مشاور ارجمندم، جناب آقای دکتر محمد سعید ایزدی که به حق در تمام مراحل تدوین و شکل گیری این پایان نامه نقشی فراتر از استاد داشتند؛

از جناب آقای دکتر محمد مسعود و دکتر بهزادفر که ایده اولیه تدوین این رساله از مباحث مطرح شده در کلاس های این بزرگواران شکل گرفت؛

از شرکت مهندسی مشاور پارهاس نیز که نهایت همکاری را با اینجانب داشتند، بسیار سپاسگزارم.

تقدیم به خانواده عزیزم که سهم بزرگی در به انجام رسیدن این رساله داشتند.

و

تقدیم به آنان که در دنیای رنگارنگ رو به پیشرفت، به دنبال ریشه‌ها می‌گردند.

چکیده:

اغلب نواحی تاریخی مرکز شهرهای ایران، در روند توسعه شهرنشینی مهجور مانده و متناسب با تکنولوژی و نیازهای روز رشد نکرده اند. این توقف و عدم روزآمدی با دیگر قسمت های شهر در ابعاد مختلف موجب فرسودگی و از دست رفتن جذابیت این نواحی برای سکنه اصلی و بومی آن شده است. افت منزلت اجتماعی و اقتصادی، نابسامانی های کارکردی و کالبدی این محدوده ها به همراه افت بسیار شدید کیفیت محیط شهری، ضرورت ساماندهی این مناطق را دو چندان کرده است. از سوی دیگر با توجه به شکل گیری این بافت ها مطابق با اصول و قواعد خاص و سازگار با زمینه اقلیمی - فرهنگی لازم است هرگونه مداخله در آنها با دقت نظر و احترام به این اصول صورت گیرد، تا در دوره پسا مدرن و روند رو به رشد جهانی شدن، با حفظ آنچه محلی بوده و بر ویژگی های خاص مکان تاکید می ورزد به تداوم خاطره و اصالت فرهنگی این مکان ها دامن زند. متأسفانه مداخلات و طرح هایی که برای این نواحی تهیه شده اند، فاقد چنین دقت نظری بوده و سبب شده اند که ساختار فضایی بافت در حال تغییر، تدریجاً ویژگی های نامطلوب بافت های جدید را در خود منعکس کرده و در چارچوب خصوصیات بافت ارگانیک، سیمای ناهنجاری را عرضه نمایند. بافت تاریخی گرگان نیز با ویژگی های منحصر بفرد خود از این قاعده مستثنی نبوده و دخالت های صورت گرفته در آن به دلیل عدم انطباق با ابعاد هویتی آن که ناشی از تاکید بر ابعاد کمی توسعه و در نظر نگرفتن ارزش های فرهنگی - تاریخی این عرصه است سبب تضييع هویت آن شده است. با عنایت به مسائل فوق، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که چگونه می توان با حفظ شخصیت محلی و احترام به ارزش های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی ناحیه تاریخی به معاصر سازی آن اقدام کرد. به عبارتی می توان اذعان نمود که هدف این رساله از یکسو دستیابی به ابزاری مناسب و جامع برای هدایت و کنترل توسعه و از سوی دیگر ابقاء و پایداری سکونت و احیای عملکردی بافت است. برای این منظور با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به مطالعه متون و تجارب جهانی مرتبط جهت تدوین چارچوبی جامع برای مطالعه هویت و آشنایی با روش های نظری و عملی در باب باززنده سازی این عرصه - ها پرداخته شد. ماحصل این بررسی نشان داد بهره گیری از دانش طراحی شهری و بکارگیری اصول و تکنیک های ریخت شناسانه که به طراحان امکان می دهد از الگوهای نهفته در مکان و فرآیندهای تحول آگاه شوند مهمترین ابزاری است که چارچوب دخالت در این گونه بافت ها را فراهم می کند. بنابراین در ادامه با استفاده از روش میدانی - پیمایشی ناحیه تاریخی مرکز شهر گرگان را با استناد به اصول ریخت شناسانه و تکنیک تحلیل کیفی ابعاد سازنده مکان به کمک دانش طراحی شهری مورد واکاوی قرار داده و با استخراج و کشف قواعد نهفته در مکان به ارائه الگوها و راهنمای طراحی جهت ارتقاء کیفیت این عرصه فرهنگی - تاریخی پرداختیم.

کلیدواژه ها: راهنمای طراحی، باززنده سازی، هویت/شخصیت شهر، ریخت شناسی، ناحیه تاریخی مرکز شهر گرگان.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیشگفتار

فصل اول: کلیات تحقیق

۱	۱-۱- مقدمه
۱	۲-۱- بیان مسأله (تعریف موضوع تحقیق)
۲	۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	۴-۱- اهداف تحقیق
۳	۵-۱- پرسش‌های تحقیق
۳	۶-۱- راهبردهای تحقیق
۳	۷-۱- روش تحقیق
۳	۱-۷-۱- روش تحقیق از نظر هدف
۳	۲-۷-۱- روش تحقیق از نظر روش
۴	۳-۷-۱- روش یافته‌اندوزی (روش گردآوری داده‌ها)
۴	۴-۷-۱- روش تجزیه و تحلیل
۴	۵-۷-۱- فرآیند تحقیق (سیر اندیشه‌ای دستیابی به نتیجه تحقیق)
۴	۸-۱- قلمرو مکانی تحقیق
۴	۹-۱- محدودیت‌های تحقیق
۵	۱۰-۱- شرح واژه‌ها و اصطلاحات به کاررفته در تحقیق
۵	۱-۱۰-۱- ناحیه تاریخی مرکز شهر
۵	۲-۱۰-۱- راهنمای طراحی
۵	۳-۱۰-۱- مورفولوژی
۵	۴-۱۰-۱- باز زنده سازی

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۱۱	۱-۲- مقدمه
۱۱	۲-۲- لزوم حفاظت از هویت محلی در ناحیه تاریخی
۱۱	۱-۲-۲- بافت قدیم
۱۱	۲-۲-۲- بافت تاریخی
۱۱	۳-۲-۲- بافت تاریخی مرکز شهر
۱۲	۴-۲-۲- ارزش‌های نهفته در ناحیه تاریخی مرکز شهر

۱۲	۲-۲-۴-۱- ارزش زیبا شناختی
۱۲	۲-۲-۴-۲- ارزش تنوع معماری
۱۲	۲-۲-۴-۳- ارزش تنوع زیست محیطی
۱۳	۲-۲-۴-۴- ارزش تداوم خاطره فرهنگی / ارزش میراث
۱۴	۲-۳- رویکرد منطقه گرایی
۱۵	۲-۴- تعریف هویت و روش مطالعه آن
۱۸	۲-۵- تنوع رویکردها به مطالعه شکل (فرم) شهر
۱۸	۲-۶- مورفولوژی شهری
۱۹	۲-۶-۱- دیدگاه کانزن
۲۲	۲-۶-۲- دیدگاه کانینگیا
۲۳	۲-۶-۳- دیدگاه کارل کرووف
۲۴	۲-۶-۴- دیدگاه زیته و ماتین
۲۶	۲-۶-۵- دیدگاه کالن
۲۹	۲-۶-۶- دیدگاه کالین رو
۳۱	۲-۶-۷- دیدگاه راجر ترانسیک
۳۵	۲-۶-۸- دیدگاه لینچ و رادوین
۳۶	۲-۶-۹- جمع بندی نظرات و دیدگاه های مرتبط با فرم شهر
۴۱	۲-۷- اصول و قواعد هویت بخش شکل شهر سنتی ایرانی
۴۸	۲-۸- جایگاه طراحی شهری در باز زنده سازی و محافظت ناحیه تاریخی
۴۸	۲-۸-۱- سیر تکاملی رویکردهای حفاظت و باز زنده سازی
۵۱	۲-۹- رویکرد پازتیو طراحی شهری
۵۵	۲-۱۰- رویکرد ها و تجارب جهانی مرتبط با موضوع
۵۵	۲-۱۰-۱- رویکرد ریخت شناسانه در طرح های توسعه محلی - تجربه فرانسه
۵۵	۲-۱۰-۱-۱- چارچوب توسعه مون روی
۵۷	۲-۱۰-۲- رویکرد شهرسازی نوین در احیا محلات تاریخی شهر - تجربه امریکا
۵۸	۲-۱۰-۲-۱- محله نیویورک منگهام
۵۸	۲-۱۰-۲-۲- محله منچستر
۶۰	۲-۱۰-۳- رویکرد بازآفرینی مراکز شهری
۶۰	۲-۱۰-۳-۱- سند بازآفرینی مرکز شهر تاریخی ادینبورگ
۶۱	۲-۱۰-۳-۲- برنامه بازآفرینی محله هزاره منچستر - انگلستان
۶۱	۲-۱۰-۳-۳- برنامه باز زنده سازی یکی از محلات قدیمی بانپولس - اسپانیا
۶۳	۲-۱۰-۴- راهنمای طراحی توسعه و حفاظت در مرکز شهر ایلولو سیتی - فیلیپین

۶۹ ۲-۱۰-۵- رویکرد های مرتبط با موضوع مشارکت در جهت شکوفایی اقتصاد محلی

فصل سوم: شناخت و سنجش

- ۷۶ ۳-۱- مقدمه
- ۷۷ ۳-۲- شناخت وضعیت
- ۷۷ ۳-۲-۱- نظم فضایی ادراکی
- ۸۹ ۳-۲-۲- نظم کالبدی
- ۱۱۰ ۳-۲-۳- نظم بصری
- ۱۱۹ ۳-۲-۴- نظم عرصه عمومی
- ۱۲۷ ۳-۲-۵- فرآیند تحول
- ۱۲۸ ۳-۲-۶- چالش
- ۱۳۰ ۳-۳- سنجش وضعیت

فصل چهارم: سیاستگذاری

- ۱۴۰ ۴-۱- مقدمه
- ۱۴۰ ۴-۲- تدوین بیانیه چشم انداز
- ۱۴۱ ۴-۳- اهداف کلان
- ۱۴۳ ۴-۴- اهداف خرد
- ۱۴۴ ۴-۵- اصول طراحی

فصل پنجم: الگوها و راهنمای طراحی

- ۱۵۵ ۵-۱- مقدمه
- ۱۵۵ ۵-۲- تعریف راهنمای طراحی شهری
- ۱۵۶ ۵-۳- ساختار سند راهنمای طراحی شهری
- ۱۵۸ ۵-۴- راهنمای الگوهای طراحی

فهرست جدول‌ها

صفحه

۱۳	جدول ۱-۲- عقیده صاحب‌نظران درباره لزوم حفاظت هویت از ناحیه تاریخی
۱۵	جدول ۲-۲- تعریف هویت در دوحوزه عام و خاص (معماری و طراحی شهری)
۳۶	جدول ۳-۲- بررسی آرای صاحب‌نظران درباره مؤلفه‌های تشکیل دهنده فرم شهر
۳۹	جدول ۴-۲- حیطة عمل هر یک از صاحب‌نظران در ارتباط با فرم شهر
۴۶	جدول ۵-۲- قواعد و اصول هویتبخش فرم ایرانی
۵۱	جدول ۶-۲- تعاریف طراحی شهری
۵۹	جدول ۷-۲- اصول شهرسازی نوین در احیای محلات نیویورک منگهام و منچستر
۷۲	جدول ۸-۲- سیاست‌ها و اصول بکارگرفته شده در احیاء محلات تاریخی در تجاب مختلف جهانی
۱۲۷	جدول ۱-۳- بررسی فرآیند تحول
۱۳۰	جدول ۲-۳- سنجش سازمان فضایی
۱۳۳	جدول ۳-۳- سنجش نظام بصری
۱۳۵	جدول ۴-۳- سنجش نظام کالبدی
۱۳۷	جدول ۵-۳- سنجش عرصه عمومی

فهرست شکل‌ها

صفحه

- شکل ۱-۲- روند توسعه قطعات ۲۰
- شکل ۲-۲- روند رشد قطعات زمین و بلوک‌ها ۲۱
- شکل ۳-۲- عناصر مد نظر کانزن در تحلیل فرم شهر ۲۱
- شکل ۴-۲- سطوح مختلف فرم شهر از دیدگاه کارل کروف ۲۳
- شکل ۵-۲- خصوصیتی که برای توصیف عناصر فرم شهر بکار می‌روند ۲۴
- شکل ۶-۲- دیدهای پیاپی پیشنهاد شده توسط کالن ۲۷
- شکل ۷-۲- اصول کالن در ارتباط با چیدمان عناصر تشکیل دهنده فضا ۲۸
- شکل ۸-۲- اصول گشتالت ۲۹
- شکل ۹-۲- بین و یانگ ۳۰
- شکل ۱۰-۲- مقایسه رابطه شکل-زمینه در شهر سنتی و مدرن ۳۲
- شکل ۱۱-۲- معرفی تیپ‌های مختلف رابطه توده و فضا ۳۳
- شکل ۱۲-۲- معرفی گونه‌های مختلف فضای باز و ساخته شده ۳۳
- شکل ۱۳-۲- معرفی حالت‌های کلی ارتباط فضایی عناصر شهری ۳۴
- شکل ۱۴-۲- دیاگرام تنوری های شکل زمینه، اتصال، و مکان ۳۵
- شکل ۱۵-۲- ابعاد ریخت‌شناسی بافت شهری ۳۸
- شکل ۱۶-۲- سیر تکاملی حفاظت و باز زنده سازی ۵۰
- شکل ۱۷-۲- مؤلفه های سازنده مکان از دیدگاه پانتر و مونگمری - کرومنا ۵۳
- شکل ۱۸-۲- مؤلفه های سازنده مکان ۵۴
- شکل ۱-۳- رویکرد پازتیو طراحی شهری پایدار ۷۶
- شکل ۲-۳- فرآیند شناخت و سنجش وضعیت ۷۷
- شکل ۳-۳- دیاگرام ساختار اصلی شهر قاجاری ۷۸
- شکل ۴-۳- محصوریت و توده گذاری میدان های اصلی شهر ۹۱
- شکل ۵-۳- کالبدهای با کاربری مسکونی در مورفولوژی های ارگانیک ۹۸
- شکل ۶-۳- کالبدهای با کاربری آموزشی در مورفولوژی های ارگانیک ۹۸
- شکل ۷-۳- کالبدهای با کاربری مذهبی در مورفولوژی های ارگانیک ۹۹
- شکل ۸-۳- اصول گشتالت بکار رفته در بافت تاریخی ۱۰۱
- شکل ۹-۳- انتظام توده و فضا در بافت تاریخی ۱۰۲
- شکل ۱۰-۳- شکل و نظام درونی فضاهای باز مراکز محلات ۱۰۳
- شکل ۱۱-۳- نحوه ارتباط فضاهای باز مراکز محلات با شبکه راه ها ۱۰۴
- شکل ۱۲-۳- بررسی محصوریت فضاهای شهری با عملکرد مذهبی ۱۰۷

- شکل ۳-۱۳- بازار نعلبندان
۱۰۷
- شکل ۳-۱۴- بررسی ریتم ، ارکان و اجزای نما در جداره های هویتمند
۱۱۵
- شکل ۳-۱۵- خط آسمان در محدوده میدان شهرداری
۱۱۶
- شکل ۳-۱۶- خط آسمان در محدوده خیابان امام
۱۱۶
- شکل ۳-۱۷- بررسی ریتم ، ارکان و اجزای نما در جداره خیابان بهشتی - امام
۱۱۶
- شکل ۳-۱۸- بررسی خط آسمان در محدوده خیابان رسالت
۱۱۷
- شکل ۴-۱- مدل چشم انداز سازی اورگون
۱۴۰

فهرست نقشه‌ها

صفحه

۷۸	نقشه ۱-۳- استخوانبندی شهر در دوره قاجار
۷۹	نقشه ۲-۳- نقشه بازسازی شده بازار میدان و نعلبندان
۷۹	نقشه ۳-۳- محله بندی و کانون های فعالیت شهر قاجاری
۸۰	نقشه ۴-۳- سازمان فضایی شهر قاجاری
۸۱	نقشه ۵-۳- تغییر ساختار شهر در اثر خیابان کشی های دوره پهلوی
۸۱	نقشه ۶-۳- نقشه سازمان فضایی شهر در دوران پهلوی اول
	نقشه ۷-۳- سازمان فضایی محدوده تاریخی شهر در دوره معاصر (محورهای مجهز، اندام‌های
۸۴	اکولوژیک، گره‌های مهم شهری، ورودی‌ها و...)
	نقشه ۸-۳- سازمان فضایی محدوده تاریخی شهر در دوره معاصر (نشانه‌ها، کانون‌های دارای بار خاطره
۸۶	جمعی، فضاها، مهم شهری، مسیر عزاداری
۹۰	نقشه ۹-۳- سیر تحول و رشد کالبدی شهر
۹۰	نقشه ۱۰-۳- نفوذپذیری بافت
۹۲	نقشه ۱۱-۳- بررسی نوع معابر و میزان نفوذپذیری سوپر بلوک ها
۹۳	نقشه ۱۲-۳- تیپ بندی بلوک‌های شهری
۹۴	نقشه ۱۳-۳- اندازه بلوک
۹۵	نقشه ۱۴-۳- اندازه قطعات
۹۶	نقشه ۱۵-۳- توده گذاری و نحوه اشغال زمین
۹۷	نقشه ۱۶-۳- دسته بندی مورفولوژی ها با استناد به نظرات کانزن
۱۱۱	نقشه ۱۷-۳- بررسی کریدورهای دید به عناصر شاخص و نشانه ها
۱۱۳	نقشه ۱۸-۳- بررسی کیفیت جداره ها
۱۲۰	نقشه ۱۹-۳- عرصه های عمومی در دوره پهلوی
۱۲۱	نقشه ۲۰-۳- شناخت عرصه های عمومی شهر
۱۲۲	نقشه ۲۱-۳- کاربری

فهرست عکس‌ها

صفحه

۸۲	عکس ۳-۱- ساختارهای طبیعی سازمان فضایی شهر
۸۲	عکس ۳-۲- عناصر اکولوژیک سازمان فضایی واقع در محدوده تاریخی
۸۳	عکس ۳-۳- محور مجهز امام - بهشتی
۸۳	عکس ۳-۴- محور مجهز پاسداران - شهدا
۸۳	عکس ۳-۵- محورهای فعالیتی موثر در سازمان فضایی
۸۴	عکس ۳-۶- میدان مازندران (گره ترافیکی و عملکردی)
۸۵	عکس ۳-۷- میدان شهرداری (گره ترافیکی و عملکردی)
۸۵	عکس ۳-۸- چهارراه میدان (گره ترافیکی و عملکردی)
۸۵	عکس ۳-۹- مرکز محله درب نو (گره ها و کانون های عملکردی)
۸۵	عکس ۳-۱۰- مرکز محله سرچشمه (گره ها و کانون های عملکردی)
۸۷	عکس ۳-۱۱- نشانه های شهری
۹۲	عکس ۳-۱۲- نوع معابر و محصوریت
۹۳	عکس ۳-۱۳- تیپ بندی بلوک های شهری
۹۸	عکس ۳-۱۴- کالبدهای با کاربری تجاری در مورفولوژی های ارگانیک
۹۹	عکس ۳-۱۵- حوزه های همجوار خیابان کشی های دوره پهلوی
۱۰۰	عکس ۳-۱۶- حوزه های در حال گذار
۱۰۱	عکس ۳-۱۷- حوزه های نوساز
۱۰۵	عکس ۳-۱۸- فضاهاى رها شده
۱۰۶	عکس ۳-۱۹- بررسی محصوریت فضاهاى شهری با عملکرد مرکز محله (مرکز محله نعلبندان و سرچشمه)
۱۱۲	عکس ۳-۲۰- بررسی کریدورهای دید به عناصر شاخص و نشانه ها
۱۱۳	عکس ۳-۲۱- جداره های ارزشمند
۱۱۴	عکس ۳-۲۲- دید پیاپی
۱۱۴	عکس ۳-۲۳- دریافت سکانس های متفاوت حاصل از حرکت در فضا
۱۱۵	عکس ۳-۲۴- بررسی میزان نفوذ پذیری و قرارگیری بازشوها در جداره های با ارزش
۱۱۶	عکس ۳-۲۵- بررسی جداره های ساخته شده در سال های اخیر
۱۱۷	عکس ۳-۲۶- منظر بام
۱۱۸	عکس ۳-۲۷- منظر زمین
۱۲۰	عکس ۳-۲۸- عرصه های عمومی قدیم

۱۲۳	عکس ۳-۲۹- گره ترافیکی و فعالیت میدانی شهرداری
۱۲۳	عکس ۳-۳۰- قرارگاه رفتاری
۱۲۵	عکس ۳-۳۱- مراکز محلات
۱۲۶	عکس ۳-۳۲- عرصه عمومی پارک شهر
۱۲۶	عکس ۳-۳۳- عرصه عمومی بازار

پیشگفتار

در فصل اول رساله حاضر ساز و کار شکل‌گیری تحقیق و مراحل و شیوه‌های به‌کار رفته برای تبیین مفاهیم آورده شده است، به‌طوریکه ابتدا به بیان موضوع و مسأله تحقیق، ضرورت، اهداف، پرسش‌ها، راهبردها و روش تحقیق پرداخته شده و در ادامه به معرفی قلمرو تحقیق اقدام گردیده‌است.

مطالب فصل دوم که سازنده پایگاه نظری رساله اند، در چهار بخش تدوین شده‌است. بخش اول به تعاریف و مفاهیم پایه درباره ناحیه تاریخی مرکز شهر و لزوم حفاظت از هویت محلی آن در دوره پسامدرن اشاره دارد. بخش دوم با تشریح مفهوم هویت و معرفی مطالعه جنبه کالبدی شهر به عنوان مناسب‌ترین مبنایی که می‌توان شخصیت شهر را بر آن بنا نهاد، به تبیین چارچوبی مستدل برای واکاوی اصول هویتبخش شهر تاریخی ایرانی می‌پردازد. در بخش بعد به منظور یافتن راهکاری برای احیاء عملکردی بافت و ابقاء سکونت در آن به بررسی سیر تکاملی اندیشه‌های حفاظت از بافت تاریخی و باززنده‌سازی آن پرداختیم. روند تکاملی این رویکردها نشان داد ارتقا کیفی و تجهیز و سرزندگی عرصه‌های عمومی بافت‌های تاریخی می‌تواند به عنوان راهکاری برای تحقق برنامه‌های بازآفرینی عمل کند. به همین منظور در نهایت با توجه به آنکه سیاست‌های به‌کار گرفته شده در رویکردهای نوین حفاظت - باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی منطبق بر هدف غایی طراحی شهری است به معرفی طراحی شهری به مثابه بازو و نیرویی درآمیخته با هنر که می‌تواند با ابزار و تکنیک‌های خاص خود به عنوان راهکاری برای تحقق برنامه‌های بازآفرینی عمل کند پرداختیم. در انتهای فصل نیز به منظور روشمند نمودن تحقیق به جستجوی هدفمند در رویکردها و تجارب جهانی مرتبط با موضوع و هدف رساله پرداختیم تا اصول و راهکارهایی که می‌تواند در پاسخگویی به مسأله مورد بحث ما مورد استفاده قرار گیرد را استخراج نماییم.

در فصل سوم با توجه به آنچه پیش‌تر گفته شد و با تکیه بر مدل به دست آمده در فصل قبل به بررسی هویت شهر گرگان، تشخیص لایه‌های ارزشمند، طبقه‌بندی مورفولوژی‌های دوره‌های مختلف و بررسی کیفی آن‌ها به کمک تکنیک طراحی شهری پرداختیم. نتایج حاصل از سنجش‌های میدانی نشان داد، همانگونه که وضعیت کالبدی بافت در حال تغییر و تحول است، ماهیت فضای شهری نیز در بافت قدیم نیاز به انطباق با درخواست‌ها و تحولات جدید دارد. به این ترتیب تقلید از کلیه ابعاد کالبدی فضاها گذشته که به نوعی تکرار تاریخ است مجاز نمی‌باشد. لذا به منظور پاسخگویی به کلیه نارسایی‌های اجتماعی و کالبدی لازم است سیاستی بهینه اتخاذ گردد. به این ترتیب در فصل چهارم سیاستگذاری رساله با تبیین چشم‌انداز، اهداف کلان، راهبردها و اصول صورت پذیرفت و در فصل پنجم به ارایه الگوها و راهنماهای طراحی با تأکید بر موضوعات کلیدی هویت محلی و ارتقاء کیفیت عرصه‌های عمومی پرداخته شد.

فصل اول

کلیات تحقیق

رشد و توسعه شتابان شهرنشینی تأثیرات مهمی بر بافت‌های ارزشمند تاریخی شهرهای ایران گذاشته است. همزمان با رشد غیرمنتظره شهرها، فراهم آمدن زیرساخت‌های جدید و مدرن در بخش‌های توسعه یافته مانند سهولت رفت و آمد، خدمات تفریحی-رفاهی و ... جمعیت اصلی هسته‌های تاریخی را به خود جذب کرد. با مهاجرت سکنه اصلی این مراکز، گروه‌های اجتماعی جدید و عمدتاً مهاجر از شهرهای کوچک‌تر و روستاهای اطراف، در این بخش‌ها سکنی گزیدند. بدین ترتیب نواحی تاریخی با ارزش واقع در مرکز شهر روز به روز رو به زوال رفته و رنگ و روی خویش را در هیاهوی توسعه شتابان شهری از دست دادند. فضای شهری این بخش‌ها نیز عمدتاً رونق گذشته خویش را از دست داده و کارکردهای آن تغییر نموده است. هرچند هنوز می‌توان انعکاسی از رونق گذشته را در مراکز فعالیت اقتصادی که هویت و قدرت مالی خود را حفظ کرده‌اند، مشاهده نمود؛ اما در بخش‌های مسکونی کیفیت فضاهای زندگی و حیات اجتماعی کاهش یافته، و محیطی نامناسب را برای ساکنان به وجود آورده است. این توقف و عدم روز آمدی با دیگر قسمت‌های شهر ضرورت توجه به این مناطق و مداخله برای بهسازی و نوسازی آن‌ها را دوچندان کرده است. احیای بافت‌های ارزشمند، دغدغه طراحان و نظریه‌پردازان حوزه‌های مختلف مرتبط با شهر بوده است. سیر تحول مداخله و مواجهه با مسائل اینگونه بافت‌ها حاکی از تغییر نگاه صرفاً کمی و کالبدی و به کارگیری دیدگاهی کیفیت‌نگر برای فعال کردن فضاهای شهری و محلی این بافت‌ها می‌باشد. به این ترتیب نظر به آن که هدف غایی طراحی شهری نیز ارتقاء کیفیت‌های محیطی و آفرینش مکان‌هایی پایدار برای مردم است، می‌توان به مسئله نحوه مداخله در بافت‌های تاریخی شهرها به عنوان یک مبحث تخصصی طراحی شهری و با شناخت دقیق ابعاد کیفی و ماهوی آن‌ها پرداخت.

۱-۲- بیان مسأله (تعریف موضوع تحقیق)

از آنجا که تمامی عوامل ساخته شده به دست انسان، از جمله شهر و حتی خود انسان‌ها در گیر تغییر و تحولاتی پیوسته و آرام در طول تاریخ و زمان حیات خویش هستند، سکون این تغییر و تحول و رهایی از آن، امکان پذیر نمی‌باشد، زیرا به معنای تصلب، ثبات و توقف است که منجر به مرگ حیات بشری می‌گردد. متأسفانه نواحی تاریخی مرکز شهرهای ایران که اغلب در روند توسعه شهرنشینی مهجور مانده‌اند و متناسب با تکنولوژی و نیازهای روز رشد نکرده و به ایستگاه سکون تبدیل شده‌اند. این نواحی که امروزه در برآورده ساختن نیازهای ساکنانشان ناتوانند، به تدریج جذابیت خود را برای مردم از دست داده و با افت منزلت اجتماعی و اقتصادی و نابسامانی‌های کارکردی و کالبدی مواجه شده‌اند. این توقف و عدم روزآمدی با دیگر قسمت‌های شهر که در ابعاد مختلف موجب فرسودگی آن گردیده و کیفیت محیط زندگی را کاهش می‌دهد، لزوم توجه و مداخله در این بافت‌ها را مطرح می‌نماید. به عبارت دیگر بافت تاریخی شهرهای ایرانی که در بردارنده گنجینه‌ای از اصول و قواعد طراحی است، نیازمند احترام و بازتولید در متنی امروزی است. متأسفانه این مسأله در طرح‌های توسعه شهری چندان مورد توجه قرار نگرفته و دخالت‌های صورت گرفته در بافت بدون ارتباط و هماهنگی با ساختار تاریخی می‌باشد. این مهم که سبب تضییع هویت بافت ناشی از عدم انطباق تحولات مورد نیاز با ابعاد هویتی آن شده محصول نگرش کمی به ابعاد توسعه و در نظر نگرفتن نیازهای کیفی و انسانی است.

نظام سنتی برنامه ریزی و توسعه با تاکید صرف بر ابعادی چون تامین سطوح خدماتی، افزایش تراکم ساخت و ... جایگاهی برای ارزش‌های فرهنگی و هویت مکان در نظر نگرفته است. این در حالی است که بافت‌های تاریخی حاوی